



נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע חקת תשפ"ה

על פשט ועל דרש, מי אהב את מי? הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הפגישה עם תושבי עבר הירדן, בדרך לארץ ישראל, מתוארת לראשונה בפרשתנו. האדומים - צאצאי עשיו אחיו של יעקב אבינו, סירבו להתיר לעם ישראל לעבור בגבולם גם תוך התחייבות לאומית לתשלום ופיצוי כספי: "וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעֶם כְּבֹד וּבְקִידָה" (במדבר כ, כ). המואבים והעמונים אינם מופיעים בהקשר ישיר. רק בספר דברים נמצאם מקורות מפורשים. הקב"ה מזהיר את משה רבנו ועם ישראל שלא לצור ולהתגרות במואבים וכנ"ל בעמונים, בני משפחת אברהם: "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל תֵּצֵר אֶת מוֹאָב וְאֶל תִּתְּנֶנּוּ בָּם מִלְחָמָה" (ב, ט) "וְקָרַבְתָּ מוֹל כְּנִי עִמּוֹן אֶל תִּצְרֶם וְאֶל תִּתְּנֶנּוּ בָּם" (ב, יט). במסגרת קצרה זו לא נדון בשאלה: האם היה זה ציווי לשעה או לדורות? ההלכה לדורות מופיעה בהמשך ספר דברים "לֹא יָבֹא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהֱל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בְּקֶהֱל ה' עַד עוֹלָם: עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֶתְכֶם בְּלָחֶם וּבְכֶמֶס בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם ... לֹא תִדְרֹשׁ שְׂלֶמְךָ וְטִבְתְּךָ כָּל יְמֶיךָ לְעוֹלָם" (כג, ד-ז). במשנה במסכת יבמות, חז"ל מגבילים איסור זה "עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד" (יבמות דף עו ע"ב). בגמרא שם מצינו דיון ארוך על המקור לדברי המשנה, ובדיון מובא שם: "א"ר יוחנן, דאמר קרא: "וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר אל אבנר שר הצבא בן מי זה הנער אבנר? ויאמר אבנר חי נפשך המלך אם ידעתי", ולא ידע ליה? והכתיב: ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים!... א"ל דואג האדומי: עד שאתה משאיל עליו אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לאו... על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם". לכאורה פשט הגמרא הוא ששאול הכיר את דוד, שהרי כתוב, לכאורה, בפרק הקודם ששאול אהב את דוד. לכן חז"ל תירצו שאת שאול הטרידה השאלה: האם דוד ראוי למלכות? מעיון בראשונים ובפוסקים מתברר שהם לא פסקו את דברי הגמרא להלכה. נביא כדוגמא את דברי הרמב"ם: "וכיצד דינן עמוני ומואב איסורין איסורן איסור עולם זכרים ולא נקבות שנאמר לא יבוא עמוני ומואבי בקהל י"י וגו', הלכה למשה מסיני שהעמוני הזכר והמואבי הזכר הוא שאסור לעולם לישא בת ישראל אפילו בן בנו עד סוף העולם אבל עמונית ומואבית מותרת מיד כשאר האומות" (רמב"ם איסורי ביאה פרק יב הלכה יח). אחרי בקשת המחילה, נציע פירוש אחר לפסוק: "וַיָּבֹא דָּוִד אֶל שָׁאוּל וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ לוֹ נָשָׂא כָלִים" (שמו"א טז, כא). הפעלים בפסוק עוסקים בדוד וַיָּבֹא דָּוִד אֶל שָׁאוּל וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו, וַיָּהִי לוֹ נָשָׂא כָלִים, אין כל סיבה שהפועל הנוסף מתייחס לשאול וַיֹּאמְרוּ לוֹ נָשָׂא כָלִים. נציע כי גם פעל זה מתייחס לדוד, ודוד הוא זה שאוהב את שאול. מה קרה? הרי יש לו אב ואם? התשובה היא שדוד נשלח מן הבית וגורש ממשפחתו (לא נסביר מדוע, מקוצר היריעה, ההסבר יתפרסם בקרוב בספרי "צפנת שמואל - מלכות דוד"), לכן דוד מכריז: "כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי" (תהלים כז, י). ואכן דוד קרא לשאול 'אבא' במשך זמן רב יחסית: "וְאָבִי רָאָה גַם רָאָה אֶת כְּנָף מַעֲלֵלָךְ בְּיָדִי" (שמו"א כד, יא). המסקנה מהדברים כפולה. הראשונה, אנו זוכרים תמיד מי הם בני משפחת אברהם ונוהגים בהם בהתאם. לעומת זאת מי מתוכם שאינם מתנהגים כבני אנוש כלפינו, ישלמו על כך מחיר לדורות. השנייה, שגם כאשר חז"ל עוסקים בסוגיות הלכתיות ודורשים פסוקים, לעתים מדובר בדרש, שאיננו הולך יד ביד עם הפשט. בכל סוגיא בה אנו עוסקים צריך להבין לאיזה מחלקי הפרד"ס חז"ל מתייחסים. זהו חלק מרכזי בלימוד התורה המחיה אותנו ונותן טעם לחיינו.

לשעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב

לְעִי לֹוִי זְעֵמַת

לע"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד		הרב משה מרדכי ארנרין א' בניסן תשפ"ה		הרב ד"ר ג'רי האכבוים	
הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשע"ח	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	פרופ' ישראל אהרני י"ד בכסלו תשפ"ג	הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב
ר' שמואל וגב' רבקה ברנדמן ט"ז בטבת תשפ"ג / ח' באייר תשפ"א	הרב ראובן וחיה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	מר שמואל וגב' אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב
הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טובע כרמל י"ח באייר / ד' באב	הרב אשר וגב' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
צפורה בת יונה דונייר ע"ה נלב"ע י"ב אדר א'	הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן מנחם אב תשפ"ד	מר אלישע בן רבקה וגב' שושנה בת שרה	הרב יעקב (ג'רי) פרנקל ט' בטבת תשפ"ב	גב' מירה קושיצקי נלב"ע כ"ב בסיוון תשפ"ג	גב' ג'ולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב

ארץ חמדה, ע"ר Eretz Hemdah

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַשָּׁבֶת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנרייך זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

הגדרת ההנאה הדרושה המצדיקה את ברכת הטוב והמטיב

אחרי שהגמרא (ברכות דף נט ע"ב) קובעת שמברכים את ברכת 'שהחיינו' על שמחה פרטית ואילו את ברכת 'הטוב והמטיב' על שמחה משותפת, הגמרא מקשה על אמירה זו מברייתא, בה נאמר שאם אומרים לאדם שאשתו ילדה זכר – מברך הטוב והמטיב. הגמרא עונה ומסבירה שגם במקרה זה יש אדם נוסף, אשתו, השמחה עמו, וגם לה נוח בבן. גמרא זו מפתיעה ממספר בחינות. ראשית, מדוע בכלל עולה השאלה אם אפשר לברך 'הטוב והמטיב' על לידה, האם לא חשבנו על כך שיש לילד הזה גם אמא השמחה בו?

הרשב"א (בשו"ת חלק ד סימן עז) מקשה יותר מכך: וכי קשה למצוא אנשים רבים השמחים כאשר הם שומעים על לידת אותו הילד? לאור קושיות אלו הרשב"א מסיק שאין לברך את ברכת 'הטוב והמטיב' על עצם השמחה המשותפת, אלא רק על 'שמחת הנאה ותועלת'. רק על דברים שצופנים טובות הנאה מעשיות. להורים יש טובות מעשיות מכך שיש להם ילדים, ולכן הם רשאים לברך על הלידה. הסבא והסבתא, האח והאחות – לא. בספר חסידים (אות תתמג) מובא מעשה בזקן שהיה מברך על לידת נכדיו. שאלו אותו לפרש הדבר. היה מקום לומר שיתכן וגם לסבא ולסבתא יש הטבות ממשיות מלידת נכדים. בע"ה הנכדים יסייעו להם בזקנתם. אך אותו הזקן ענה אחרת: לא רק על נכדיי הייתי מברך, אלא גם על לידת תינוק לצדיק אחר שאני אוהב במיוחד. מדבריו עולה שכל שמחה מעבר לרגיל שמשמחת אנשים רבים מחייבת בברכת 'הטוב והמטיב', גם אם אין לכולם טובות הנאה מהדבר.

בכדי לבחון בצורה עמוקה יותר את גדרי ההנאה המצדיקה את ברכת 'הטוב והמטיב', עלינו לברר את ההלכה ביחס לאירוע טראגי.

במקום נוסף (שו"ת חלק א סימן רמה) הרשב"א כותב שמסתבר שכל מי שנולד לו בן צריך לברך 'שהחיינו'. זו אמירה מפתיעה משתי בחינות: ראשית, בוודאי שיש לברך על לידת בן, הרי דבר זה כתוב בגמרא! מדוע הרשב"א מציג את הדבר כחידוש שהוא אומר מסברתו?

יתרה מכך, כמובן – אין לברך 'שהחיינו' על לידת בן, אלא 'הטוב והמטיב'. מדוע הרשב"א מציע ברכה שונה הנוגעת בשמחה של פחות אנשים?

בדרכי משה (אורח חיים סימן רכג אות א) אומר שכל הנראה מדובר במי שמתה אשתו בשעת הלידה. כרגע ההנאה היא שלו באופן פרטי, ואינה משותפת לשניהם. לאור זאת הרמ"א פוסק הלכה למעשה (בהגהות של שולחן ערוך אורח חיים סימן רכג סעיף א) שמי שמתה אשתו בלידתה מברך 'שהחיינו', מכיוון שכעת ההנאה שלו בלעדית, לו בלבד. הבית יוסף (שם, ולכאורה בלי שראה את דברי הרמ"א) מציין שיש לברך 'הטוב והמטיב' גם אם אשתו מתה, מפני שברגע הלידה היה לה טובה.

מה סובר הרמ"א? במשנה ברורה (כאן ס"ק ה) מדייק שאפילו אם האם נפטרה לפני שהספיקה לברך, האבא יברך לבדו. אך בביאור הלכה הוא נוטה לומר שהאב יכול לברך רק כל עוד האם בחיים (והחידוש הוא שלמרות שהיא לא הספיקה לברך בסופו של דבר, היה נכון לברך 'הטוב והמטיב').

יש כאן שאלה מעניינת: כאשר הרשב"א אומר שמברכים על דבר שמסב הנאה גשמית, מהו הדין אם יש דבר שיש לו פוטנציאל להנאה גשמית לרבים, אך עוד בטרם הפוטנציאל מתממש, הפוטנציאל עובר ומשפיע רק על אדם יחיד. לחידוד העניין: ברכת 'הטוב והמטיב' היא על שמועה טובה. 'שמועה' היא דבר שטומן בקרבו פוטנציאל, אך תמיד יתכן ומשהו יתקלקל חלילה.

נשווה בנפשנו את הרגע בו אנו נמצאים. ברוך ה' שהחיינו וזיכנו להשמיד את האיום האיראני האיום. אם חלילה חלילה יתברר מחר שלמדינה עוינת אחרת יש יכולות גרעיניות ואיומים דומים לחששות שהיו לנו מאיראן. האם אנו עדיין מודים לקב"ה שהשמיד את האיום הזה, למרות שהתברר שאנו לא פחות מאוימים ממה שחשבנו אשתקד? לחילופין, אדם ששומע על השמדת האיום האיראני בו ביום שהוא מתאשף ויודע שנותרו לו ימים ספורים על פני האדמה. האדם הזה מעולם לא היה מאוים, באופן אישי, מהאיום האיראני, שהרי הוא לא עמד לחיות בשעה שפוטנציאל האיום היה מתממש. האם ראוי שהוא יודה לקב"ה על הסרת האיום הכללי, שבסופו של דבר סר גם ממנו, גם אם מתברר שלמעשה הפוטנציאל הטומן בשמועה ככל הנראה אינו משפיע עליו?

זה מה שקורה כאן: ברגע הלידה הילד יכול להסב הנאה לשני הוריו. אך בטרם האמא הספיקה לרוות ממנו נחת, היא ר"ל נפטרה. יש מקום לומר שבכל מקרה עצם השארת נשמה נוספת בעולם מסבה נחת (כך מציע ה"ט"ז ס"ק א). אך נראה שזו המחלוקת כאן: לפי הבית יוסף, הברכה היא על עצם יצירת הפוטנציאל להנאה, גם אם גורם צדדי מונע את היכולת לקצור את פירות הפוטנציאל. הרמ"א רואה בכך פרדוקס: הרשב"א אומר שברכת 'הטוב והמטיב' היא רק על מי שאמור לקבל הנאה מעשית וממשית מהשמועה. אם לפני שהוא מברך כבר ידוע שהוא אינו יכול לקצור את פרי השמועה, הרי ששמועה זו היא שמועה שאין בה פוטנציאל להסב הנאה.

בשבוע הבא נברר הלכה למעשה את גדרי ברכת הטוב והמטיב על לידת ילדים, בנים ובנות כאחד.

[ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב](#)

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Haifa, Israel

חיפה, ישראל
מרחשון, ה'תשנ"ז

הלוואה צמודת דולר, דינה לענין ריבית

שאלה

האם יש איסור ריבית בהלוואה צמודת דולר?

תשובה

מותר להלוות שקלים ולהצמיד אותם לדולר¹.

¹ כאשר מלווה דולרים בארץ ישראל על מנת לקבל בחזרה דולרים אומר ה"אגרות משה" בחיו"ד ח"ג סימן לו שמוותר משום שהדולר "גם בא"י הוא מטבע לגבי עצמו" ולכן אין כאן בעיה של סאה בסאה. ונאמר עוד שם שכאשר מלווה שקלים וקץ דמיהם שכך וכך דולר, הלווה נחשב שהלווה דולרים. ונראה שהמקור לדין זה הוא ב"נתיבות המשפט" (שו"ע חושן משפט סימן עד ס"ק ה) "...אכן אם הלווה לו במטבע אדומים ולא הקפיד על המטבע וחשב עמו על זהובים כגון שהלווה לו 100 אדומים וכתב בשטר שהלווה לו 1800 זהובים או שחשב עמו בע"פ על זהובים שחייב לו כך וכך זהובים מחויב לסלק 1800 זהובים ויוקר וזול של המטבעות חל על הלווה..." וכן פסק בשו"ת "שבט הלוי" ח"ו סימן רלב. ויעוין שם שישנה מציאות שגם כאשר מלווים בסתם שקלים הכונה לערך הדולרי גם כאשר לא קוצצים וזה במציאות של אינפלציה דוהרת. ואמנם יש פוסקים ה"מנחת יצחק" (ח"ו סימן קסא) ו"אור לציון" (יו"ד סימן ד'), שחולקים על דין זה, ומסביר ה"אור לציון" שהמדיד לקביעה שהמטבע אינו בגדר פירא הוא אם בעל חוב חייב לקבל דולרים כפרעון ולא רק אם רגילים לסחור גם בדולרים. לכן מי שירצה להחמיר על עצמו יוכל לעשות זאת ע"פ היתר עסקא ויפרש שהפרשי הצמדה לדולר הם מתנאי ההתפשרות. יעוין עוד בספר "תורת ריבית" (פרק יט סעי' מ-מא) בהרחבה לדיון הנ"ל.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת לכרכים ד-ט:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר
ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שולמית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	של שאל בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שמואל בן ברויה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה

לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט
--	--	---	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.



לרכישה